

EDİRNE BEYLERBEYİ CAMİİ'NİN MİMARİ AÇIDAN İNCELENMESİ

Gamze Fahriye PEHLİVAN^{a1}

Sorumlu Yazar: **Gamze Fahriye PEHLİVAN**; E-mail: geraybat@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada, Edirne Beylerbeyi Külliyesi'nin bir parçası olan Beylerbeyi Camii'nin mimari özellikleri irdelenmiştir. Çalışmanın materyali Beylerbeyi Camii olup yerinde yapılan tespitler, rölöve ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bununla birlikte, konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Çalışma kapsamında külliyenin sadece camisi ele alınmış olup türbe, hazire ve hamam yapıları, çalışma konusunun dışında tutulmuştur.

Beylerbeyi Camii, ters T şeklindeki zaviyeli bir cami olup Bursa üslubundaki bu tip yapıların genel tipolojisine uygun bir plan şeması vermektedir. Beylerbeyi Camii'nin ibadet mekânının yarım altıgen bir şekle sahip olması ve üst örtüsünün dilimli kubbeden oluşması, bu yapıyı diğerlerinden farklı hale getirmektedir.

Bunun dışında kesme taş duvarların üzerindeki kirpi saçaklar, kalem işleri ve süslü yazılar da yapının dikkat çekici özellikleri arasındadır. Yapılan araştırmalara göre bu yapının fazla sayıda onarım gördüğü ve bu onarımlar sırasında yapının özgünlüğünün zarar gördüğü söylenebilir. Bunun yanı sıra yapının koruma sorunları da mevcuttur. Ancak buna rağmen yapı, belli bir sanat üslubunu yansıtmaya ve üslubun nadide örneklerinden biri olması yönüyle mimarlık tarihi açısından önem arz etmektedir. Bu özelliğiyle korunması gerekli bir kültür varlığıdır. Korunarak gelecek nesillere aktarılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler

Beylerbeyi Camii
Ters T Planlı Camii
Zaviye

THE ARCHITECTURALLY EXAMINATION OF EDİRNE BEYLERBEYİ MOSQUE

Abstract

In this study, the architectural features Beylerbeyi Mosque that is a part of Edirne Beylerbeyi architectural complex were dealt with. The material of the study is Beylerbeyi Mosque and determinations on place, measured drawing in situ and photographs were utilized. In addition to this, literature review about the subject was made. In the extent of study, only the mosque was dealt with. Tomb, burial area and hammam are not included in the study.

Beylerbeyi Mosque is a zaviyah mosque in reverse T shape and it shows a plan scheme appropriate for the general typology of these kind of buildings in Bursa style. The fact that sanctuary of Beylerbeyi Mosque has a half hexagonal shape and the upper part consists of cusped dome makes this building different from other.

Apart from this, sawteeth eaves, ashlar stone works, stenciled decoration and ornate calligraphy (sulus) are also noticeable. According to the researches made, it can be said that this building has been repaired pretty much and during these repairs, the authentic value of it could be harmed. In addition, there are conservation problems of the mosque. Despite this, it carries importance in terms of the fact that it reflects a particular art style and it is one of the unique samples of the style. Because of this feature, it is a cultural asset needing to be conserved. Necessary works should be made in order to conserve it, transfer to future generations.

Keywords

Beylerbeyi Mosque
Reverse T Type
Mosque
Zaviyah

^a Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Sivas; ¹ORCID 0000-0001-5293-863X

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi Başvuru: 12.12.2019; Düzeltme: 17.12.2019; Kabul: 18.12.2019; Çevrimiçi yayın: 25.12.2019

Atf için: Pehlivan, F. G., (2019). Edirne Beylerbeyi Camii'nin Mimari Açısından İncelenmesi, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3:2, 111-120.

© 2019 ATA PTD, Tüm Hakları Saklıdır

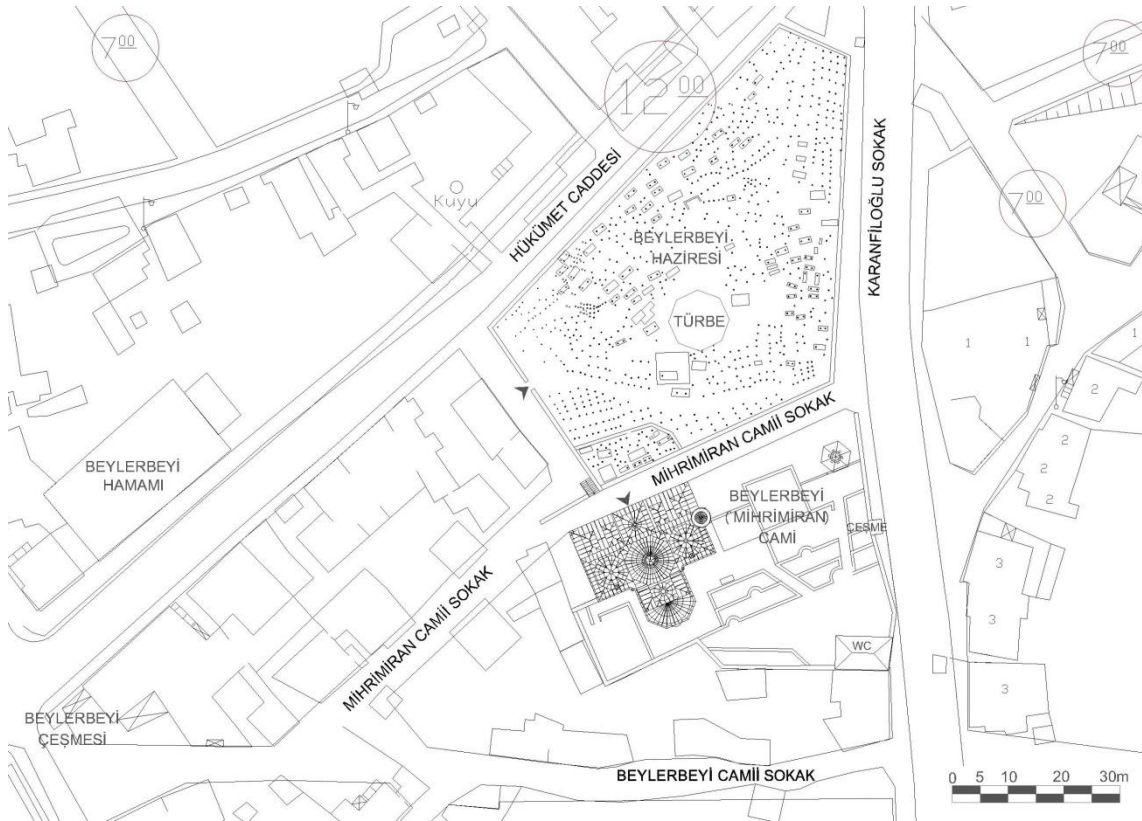
1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtasındaki ilk payitahtı olan Edirne, cami, havra, kilise, medrese, türbe, han, hamam, kervansaray, darüşşifa, saray, köprü gibi çok sayıda kültür mirasını barındırmaktadır. Paha biçilemez kültür miraslarımızdan biri olan Beylerbeyi Külliyesi, cami, türbe, hazire, medrese, imaret ve hamamdan oluşmaktadır (Resim 1). Ayrıca, Cantay (2002), küçük bir handan bahsetmektedir. Ancak han, medrese ve imaret günümüze ulaşamamıştır (Eyice, 1992, 74; Cantay, 2002,37).

Çalışmanın konusunu oluşturan cami, Ters T plan şemasına sahip önemli yapılardan biridir.

Cami bu plan şemasıyla Erken Dönem Osmanlı Cami mimarisinin özelliklerini göstermektedir.

A 121 envanter numarasına sahip Beylerbeyi Camii, Babademirtaş Mahallesi, Mihrimiran Camii Sokak ile Karanfiloğlu Sokak'ın kesiştiği yerde, 161 ada, 17-18 parselde yer almaktadır (Edirne Belediyesi Arşivi, 2011). Caminin kuzeyinde Beylerbeyi Türbesi ve Haziresi, batısında ve güneyinde konutlar, doğusunda ise camiye ait bir avlu bulunmaktadır. Avlu, sert zemin olarak düzenlenmesine rağmen içerisindeki büyük ağaçlar korunmuştur. Avlunun doğusunda konut alanları yer almaktadır (Resim 1).

Resim 1. Beylerbeyi Camii'nin Konumu (Edirne Belediyesi Arşivi, 2011)

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2010 yılında, çalışmanın materyalini oluşturan Beylerbeyi Camii'nin plan, kesit, görünüş ve detaylarını içeren rölye projesi hazırlanmıştır. 2019 yılında yerinde yapılan tespitler ve fotoğrafların yardımıyla yapının güncel durumu belgelenmiştir. Buna ek olarak yapının mimarlık tarihi içindeki önemini belirleyebilmek amacıyla literatür taraması

yapılmıştır. Bu çalışmayla unutulmaya yüz tutan bir anıtın taşıdığı değerleri hatırlatmak ve farkındalık oluşturmak hedeflenmektedir.

3. YAPININ KISA TARİHÇESİ

Camiyi ilk yaptıranın kim olduğuyla ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Halifetür Rüüsan'a göre Bolulu Şarabdar Abdullah Bey caminin yaptıranıdır. Ancak bu bilgi, yeterli ve tatmin

edici değildir (Osman, 1999,101). Ayverdi (1989,377), Sicilli Osmanî'den elde edilen bilgiye göre o dönemde şarabdar isminin kullanılmadığını, doğrusunun bostancıbaşı olduğunu ifade etmiştir (Ayverdi, 1989, 377).

1428-1429 tarihli bir vakfiyede, caminin, Rumeli Beylerbeyi (Mir-i Mirân) Yusuf Paşa tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir (Arseven, 1965, 275; Ayverdi, 1989, 377; Bayrak, 1994, 182; Osman, 1999,101; Cantay, 2002,37; Aslanapa, 2004, 71; Dündar, 2007, 121; Kuban, 2007,117). Cami ismini, Yusuf Paşa'nın unvanı olan Mir-i Mirân yani Beylerbeyi'nden almaktadır (Ayverdi, 1989, 377). Halk arasında camiyi yaptıran Beylerbeyi Sinan Paşa olarak geçse de (Eriş vd., 2013, 88), Aslanapa (2004, 71), yaptıranı Beylerbeyi Sinaneddin Yusuf Paşa olarak tanımlamaktadır. Ayverdi (1989, 377) ise 15. yüzyıldan sonra Yusuf isminin "Sinan" ya da "Sinaneddin" mahlasını aldığı ifade etmiştir. 1429/1430 tarihli vakfiyede hamam, han ve dükkânların bu yapıya gelir olarak inşa edildiğinden bahsedilmektedir (Kuban, 2007, 117).

1509 yılındaki depremden zarar gören cami (Kazancıgil, 1999), 16. yüzyılda tamir görmüştür (Kuban,2007, 117). Daha sonra 1752 yılındaki depremden etkilenen cami (Kazancıgil, 1999), 1819 yılında Edirne Valisi Celal Paşa tarafından tekrar tamir ettirilmiştir (Osman, 1999,102). Cami, 1829, 1910 ve 1953 yıllarında Edirne'de meydana gelen depremlerden de zarar görmüştür (Kazancıgil, 1999; Osman, 1999,101-102).

Rıfat Osman, 1917 yılında minarenin külahının yıkılmış, bazı taşlarının ve sıvasının dökülmüş olduğunu ifade etmektedir (Osman, 1999,101), (Resim 2). Araştırmacı yazar Rıfık Melül Meriç de Edirne Vakıflar Müdürlüğü'ndeki 16.06.1936 tarihli bir belgeye göre, Beylerbeyi Camii'nin o dönemde kısmen yıkık olduğunu, kurşun kaplamaların ve pencerelerin olmadığını ve kubbenin çatlamış olduğunu ifade etmiştir (Meriç, 1963), (Resim 3).

Sedat Çetintaş ise yerinde yaptığı incelemenin akabinde, Vakıflar Genel Müdürlüğüne 19.04.1938 tarihli bir rapor hazırlamıştır.

Rapora göre Beylerbeyi Camii'nin 1. derece korunması gerekli bir eser olduğunu ve onarım ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Meriç, 1963).

Resim 2. Beylerbeyi Camii 1917 Yılına Ait Bir Fotoğraf (Osman, 1999,101).

Resim 3. Beylerbeyi Camii'nin 1932 Yılında Çekilen Fotoğrafı (Tuğrul ve Kazancıgil, 2000)

1964-1969 yılları arasında, esaslı bir restorasyon geçirmiştir. Yıkık olan mihrap ve minare peteği yeniden yapılmıştır. Caminin kesme taş olan cepheleri, yine kesme taşla onarılmıştır. Minare ise daha önceki bir dönemde yenilenmiştir (Ayverdi, 1989). Ekrem Hakkı Ayverdi, mihrabın, normal aksından 6 derece kaymış olarak inşa edildiğini ifade etmektedir (Ayverdi, 1989,378). Son olarak 2015 yılında Beylerbeyi Camii'nin çevre düzenlemesi, elektrik tesisatı ve WC onarım işi yapılmıştır.

4. MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Beylerbeyi Camii'nin cümle kapısından girildikten sonra, mihraba kadar doğrusal bir aks üzerinde, önce merkezi kubbeli ana mekân, ardından ibadet mekânıyla karşılaşmaktadır (Resim 4). Cami bu mimari özellikleriyle Edirne'deki Gazi Mihal Camii'ye de benzemektedir. Yapım yıllarının yakın olması da bu fikri desteklemektedir (Gazi Mihal Camii 1421 yılında yapılmıştır). Büyük kubbedeki fener, Gazi Mihal Camii'de yoktur.

Ayrıca Beylerbeyi Camii'nin aslında son cemaat mahalli yoktur. Bu alan 1845 yılında ahşap olarak inşa edilmiştir. Ancak sonradan dönemin Vakıf müdürü Sadreddin Bey tarafından yıkılmıştır. Son cemaat mahallinin yıkılması, caminin giriş cephesindeki duvarı, yağmurdan koruyamadığından, duvarın su alarak harcın bozulmasını hızlandırmıştır. Daha sonra bu duvara kireç badana yapılmıştır (Osman, 1999,102). Günümüzdeki son cemaat mahalli, sonradan yapılmış olup altı adet kare sütundan oluşmaktadır (Bayrak, 1994, 183), (Resim 5, 6).

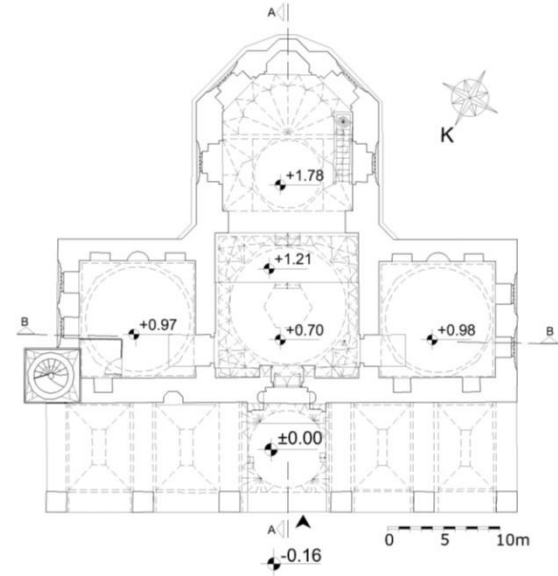
4.1. Plan Özellikleri

Beylerbeyi Camii, Ters T planlı bir camidir (Ayverdi, 1989, 378). Bu tip camiler; imaret, zaviyeli cami, kanatlı cami, Bursa tipi cami, çok fonksiyonlu cami gibi farklı isimlerle anılmaktadırlar (Budak, 2016, 22; Ayverdi, 1989, 378). Bu yapılar, imaret, zaviye ve ibadet olmak üzere birçok işlevi bünyesinde barındırmaktadır. İznik Nilüfer Hatun İmaret, hala imaret ismini kullanmaktadır. Ancak günümüzde imaret ve zaviye fonksiyonunu yitirdikten sonra, bu yapıların çoğu sadece cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple isimleri sonraki dönemlerde cami olarak değiştirilmiştir (Budak, 2016, 22).

Ters T planlı camiler, belirgin tipolojik özellikler göstermektedir. Bu yapıların genel planı, şu şekildedir: Merkezi kubbe altı eğitim alanı, bunların her iki yanındaki mekânlar zaviye, merkezi kubbenin güneyindeki mekan ibadet alanı olarak kullanılmıştır. İncelenen Beylerbeyi Camii de, İznik Nilüfer Hatun İmaret, İznik Yakup Çelebi Camii, Bursa Orhan Camii, Edirne Muradiye Camii, Milas Firuz Bey Camii gibi bu tipolojideki birçok camiyle ortak özellikler göstermektedir (Budak, 2016, 22), (Resim 4).

Son cemaat mahallinden geçip merkezi kubbe altı mekânına ulaşıldığında kare bir hacimle karşılaşılır. Fenerli kubbeye sahip bu mekânın, orijinalinde fenerin tam altına gelecek şekilde bir şadırvan olduğu bilinmektedir. Bu mekân ile eyvan, geniş bir sivri kemerle ve 75 cm'lik kot farkıyla

ayrılmaktadır¹, (Resim 5). Eyvan, mihraba paralel doğrultulu bir dikdörtgen ve dikdörtgenden hemen sonra yarım altıgenle sonlanan ibadet mekânından oluşmaktadır (Arseven, 1965, 275; Kuban, 2007, 119), (Resim 4). Kuban (2007)'a göre kare mekân ile eyvan arasındaki bu mekânsal ayrım, Bursa Yeşil Zaviye'deki gibi, bu yapının cami olarak değil zaviye olarak yapıldığını, ibadet için eyvanın kullanıldığını kanıtlamaktadır.

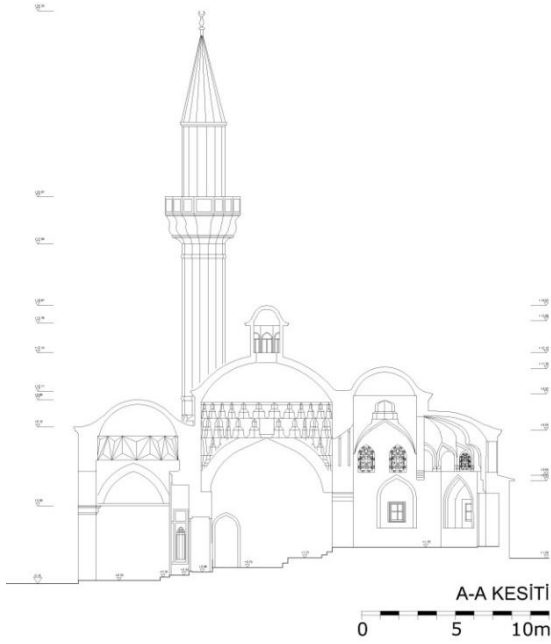

Resim 4. Beylerbeyi Camii'nin Planı (Ayverdi, 1989, 378'den yararlanılarak Gamze Pehlivan ve Funda Aşut tarafından çizilmiştir.)

Bursa üslubundaki Ters T planlı camilerde, genel olarak kare şeklindeki merkezi hacimden sonra mihraba doğru yine kare şekilli bir hacmin eklendiği görülmektedir. Oysaki Beylerbeyi Camii'yi diğerlerinden ayıran özgün özelliği, merkezi kare hacimden sonra yarım altıgen formlu bir eyvanın tercih edilmesidir (Kuban, 2007, 119). Bu plan şemasında benzer bir başka yapı da, 13 yıl sonra yapılmış olan Tire Yeşil İmaret (Tire Yahşi Bey İmaret, Tire Yeşil Camii)'dir (Ayverdi, 1989, 378; Aslanapa, 1998, 26; Kuban, 2007, 117), (Resim 7). Beylerbeyi Camii, Tire Yeşil İmaret'ten daha küçüktür (Ayverdi, 1989, 378). Bir diğer benzer örnek de Ankara Karacabey İmaretidir (Acar, 2013,323), (Resim 7).

¹ Cami, eğimli arazi üzerine yapıldığından bina içerisinde farklı kotlardan kaynaklanan mekânlar oluşmuştur. Bu durum,

bütüncül mekan oluşumundan ziyade, her bir kubbe altının ayrı bir mekâna dönüşmesine neden olmuştur.

Resim 5. Beylerbeyi Camii'nin A-A Kesit (Ayverdi, 1989, 379'dan yararlanılarak Gamze Pehlivan ve Funda Aşut tarafından çizilmiştir.)²

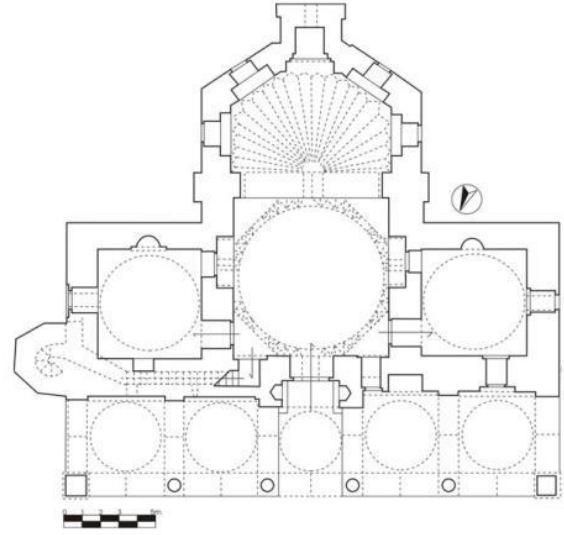
Merkezi kubbe altı mekânın sağında ve solunda yine kare şekilli iki mekân daha bulunmaktadır (Resim 4). Zaviye olarak kullanılmış bu iki mekân, bu tip camilere yukarıda bahsedilen isimlerin verilme sebebidir. Bir basamakla yükseltilmiş olan bu mekânlarının içinde, dörder tane niş, birer tane ocak ve ikişer tane pencere yer almaktadır (Ayverdi, 1989, 378; Aslanapa, 2004, 71). Yapının bu bölümü, İznik Nilüfer Hatun İmareti'ne benzemektedir. (Aslanapa, 2004, 71).

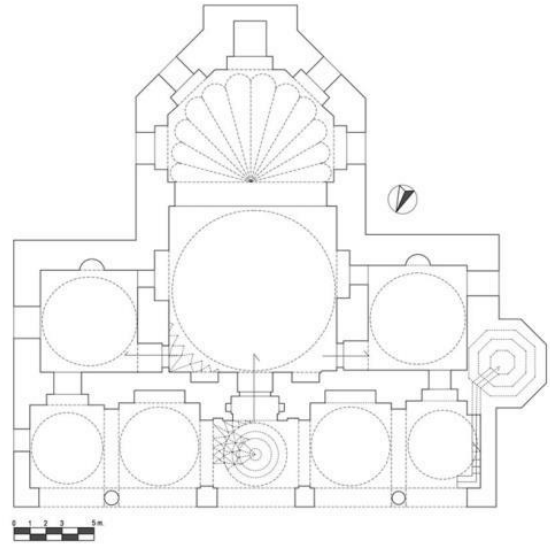
Resim 6. Beylerbeyi Camii Kuzeybatı Cephesi (07.06.2019).

II. Murat Döneminde bu yapıların giriş bölümü sadeleşirken, tabhaneler bağımsız hale

gelmiştir (Kuban, 2007, 117). Erken dönemde gezgin dervişlerin barınma ihtiyacının karşılandığı bu zaviyeler, ilerleyen dönemlerde işlevini yitirmiştir. Günümüzde Kur'an eğitiminin verildiği mekân olarak değerlendirilmiştir. Girişte soldaki zaviyenin içine metal ve cam malzemeden yapılmış, imam odası olarak kullanılan küçük, muhdes bir oda eklenmiştir (Resim 14).

TİRE YAHŞİ BEY İMARETİ

ANKARA KARACABEY İMARETİ

Resim 7. Tire Yahşibey ve Ankara Karacabey İmareti (Acar, 2013,323).

4.2. Cephe Özellikleri

Yapının duvarları, dolma duvar şeklinde olup (Aslanapa, 1949, 91-92) ana duvarları, minaresi ve silmeleri kesme taştan örülmüştür.

² Çizim aşamasında birlikte çalıştığım Y. Mimar Funda Aşut'a teşekkür ederim.

Son cemaat mahallindeki revak ayakları ve kemerleri kesme taş olarak giriş cephesinin duvarları sıvalı olarak inşa edilmiştir. Bu duvar üzerinde bulunan giriş kapısı, kesme taştan sivri kemerli olarak yapılmıştır. Giriş kapısının etrafını profilli dikdörtgen söve dolanmaktadır. Giriş eyvanının sağında ve solunda yarım altıgen planlı iki adet niş bulunmaktadır (Ayverdi, 1989,378). Ahşap kapının etrafında ise basık kemerli mermer söve yer almaktadır. Mermer sövenin üzerinde küçük bir parça halinde kitabe bulunmaktadır (Resim 8,9). Caminin diğer cephelerinde sıva yoktur (Resim 10,11).

Resim 8. Beylerbeyi Camii'nin Kuzey Köşesi (09.04.2010).

Duvarlar oldukça kalın (106-133 cm) olup bu kalınlığı daha az göstermek için pencere nişine kademe yapılmıştır. Pencereilerin ve giriş kapısının orijinal olmadığı ve caminin içinde çimento harçlı sıva ve beyaz boyanın kullanıldığı görülmektedir.

Alt kattaki dikdörtgen pencereler, lokma parmaklıklıdır. İçte ise orijinal olmayan çirali çamdan iki kanatlı ahşap doğrama kullanılmıştır. Üst kattaki pencereler, dış duvarla aynı hizada olup dışlık (tepe penceresi) olarak yapılmıştır. İçteki vitraylı alçı (revzen) pencereyi korumak için yapılan bu pencereler,

yuvarlak formlu camların şaşırtmalı olarak dizilmesiyle oluşturulmuştur (Resim 10,11).

Resim 9. Beylerbeyi Camii'nin Kuzey Köşesi (07.06.2019).

Resim 10. Beylerbeyi Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi (07.06.2019).

Resim 11. Beylerbeyi Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi (07.06.2019).

Saçak ve pencere silmeleri, binanın cephesine hareketlilik katmıştır. Giriş kapısını çevreleyen küfeki taşından yapılmış söve, cephede kapıyı vurgulamak için kullanılmıştır. Girişin sağındaki ve solundaki duvarda sülüsle Allah ve Muhammed yazmaktadır. Duvardaki mihrabiye ise son cemaat mahallindeki cemaat için içerideki mihrabın yönünü gösteren işlevsel bir öğedir.

4.3. Üst Örtü

Camiye girildiğinde öncelikle 7 m çapında merkezi büyük bir kubbe görülmektedir. Sekizgen kaide üzerine oturan bu kubbeden kare mekâna geçiş dört sıra badem ve stalaktitle yapılmıştır. Bunun iki sırası kasnak boyunca dönmektedir (Resim 12). Bu kubbenin ortasında altıgen formlu bir fener yer almaktadır (Ayverdi, 1989, 378; Aslanapa, 2004, 71).

Merkezi büyük kubbeden sonra büyük bir sivri kemer, bu kemerden sonra yatık bademlere oturan sekizgen kasnak ve kasnak üzerinde ise 3 m çapında küçük bir kubbe yer almaktadır (Ayverdi, 1989, 378; Kuban, 2007,119). Bu küçük kubbenin kenarlarında kalan alanlar, yarım yıldız tonozla kapatılmıştır (Aslanapa, 2004, 71). Bu bölüm, küçük bir sivri kemerle sonlanmaktadır. Küçük sivri kemerden sonra 6,3 m çapında iç bükey, dilimli yarım kubbe gelmektedir (Arseven, 1965, 276; Bayrak, 1994, 183; Ayverdi, 1989, 378), (Resim 13). Bu kubbenin dilimleri, çift konsollar tarafından taşınmaktadır (Kuban, 2007,119).

Aslanapa, (2004; 71), büyük kubbeden bağımsız bir şekilde, ilk defa yarım kubbe denemesi yapıldığını ifade etmektedir. Benzer bir deneme, yine ters T planlı bir başka yapıda da görülmektedir. Tire'deki Yeşil İmaret'te, Beylerbeyi Camii'den farklı olarak merkezi kubbeden hemen sonra yirmi iki dilimli yarım kubbe eklenmiştir (Aslanapa, 1998, 26).

Beylerbeyi Camii'nin zaviye bölümleri, sekizgen kasnak üzerine oturan kubbeye örtülü olup merkezi kubbeden daha alçaktır. Bu kubbelerden kare mekâna geçiş oldukça sade olup pandantiflerle yapılmıştır.

Resim 12. Beylerbeyi Camii'nin İbadet Mekânından Giriş Mekânına Bakış (07.06.2019)

Son cemaat mahallinde, giriş kapısının aksındaki revak, kubbeye örtülmüş olup kare mekâna geçiş mukarnasla tamamlanmıştır. Diğer revaklar ayna tonozla örtülmüştür. Son cemaat mahallindeki bu kubbe, diğer tüm kubbelerden alçak olup camiyi insan ölçeğine indiren bir elemandır. Giriş vurgusunu arttırmak için yanlarındaki diğer tonozlardan daha yüksek tasarlanmıştır. Yapının üst örtüsü, kurşun kaplıdır.

Resim 13. Beylerbeyi Camii'nin İbadet Mekânı (07.06.2019).

Resim 14. Beylerbeyi Camii'nin Zaviye Mekânı (07.06.2019)

4.4. Süsleme

Erken Dönem Osmanlı mimarisine (Bursa üslubuna) uygun olarak cami iç mekânında sade bir süsleme anlayışı görülmektedir. Kubbe geçişlerinde pandantif ve mukarnaslar kullanılmıştır. Mihrap önündeki alan ise

mihrap vurgusunu arttırmak için dilimli yarım kubbe ile örtülmüştür (Resim 13).

Cephedeki zemin kat pencerelerinin etrafında mermer söve dolanmaktadır. Pencerenin üzerinde duvarla aynı malzemeden kesme taş kemer ve kemerin altında taş söve, sövenin etrafında pencereyi vurgulayan dikdörtgen profil dolanmaktadır. Üst kat pencereleri vitraylı revzen ve dışlık kısmından oluşmaktadır (Resim 13,14). Duvarla aynı taştan sivri kemerli söve, sövenin etrafında dikdörtgen profil mevcuttur.

Duvar bitiminde bulunan profilli silmeler ve silmelerin üzerindeki iki sıra tuğla kirpi saçaklar, cepheye hareket veren süsleme unsurlarıdır. Son cemaat mahallindeki gergi çubuklarının oturduğu üzengi taşları da profillidir.

Resim 15. Orijinal Kufi Süsleme ve Ahşap Atkı (09.04.2010)

İç mekânda, merkezi kubbe altı mekânından ibadet kısmında geçişte kullanılan büyük sivri kemerin karnında, sarı boyalı orijinal kufi süsleme ve strüktürel olmaktan ziyade süsleme amaçlı kullanılan iki adet ahşap atkı bulunmuştur (Aslanapa, 1949, 91-92), (Resim 15). Restorasyon sırasında bu kısım sıva ile örtülmemiş açıkta bırakılarak korunmuştur. Bunların yanı sıra, Aslanapa, (2004; 71), geçmişte caminin ceviz oyma pencere kapakları ve kalemişlerinin olduğunu ifade etmektedir.

5. SORUNLAR

1960'lı yıllarda yapılmış belgeleme çalışmalarında yapının orijinal tuğla kubbelerinin kısmen yıkılmış olduğu, yer yer

ise yüzeyinde bitkilenmelerin meydana geldiği görülmektedir. 1964 yılındaki restorasyonda ise kubbeler betonarme sisteme dönüştürülmüştür. Bu betonarme sistemin sorunları şunlardır:

- Betonarmenin ana malzemesi olan çimento ile geleneksel taş malzemenin birbiriyle uyumlu çalışmamasıdır. Benzer durum, son cemaat mahallinde yer alan betonarme gergiler için de geçerlidir.
- Geleneksel yığma kubbelerden daha ağır olan betonarme kubbelerin taş duvara aşırı yüklenme yapması sonucu, duvar yüzeyinde çatlakların oluşmasıdır (Özellikle de sivri kemerin tepe noktasından yukarı doğru). Çatlaklar hem iç mekânda hem de cephede izlenmektedir.
- Caminin orijinalinde olmayan betonarme kubbenin uygulanması koruma ilkeleri açısından problem oluşturmaktadır. Yapının özgünlüğü zarar görmüştür.

Bunların dışında yapıyla ilgili olarak aşağıdaki sorunlar da gözlemlenmektedir.

- Yapının belli bir yüksekliğine kadar, yeşil alg, kara yosunu, sarı ve gri liken gibi biyolojik oluşumlar gözlemlenmektedir (Resim 9,10, 11).
- Üst örtüden suyun tahliye edilememesinden dolayı, saçaktan taşıp aşağıya sızan ve/veya tonoz üzerinde biriken su, yüzeylerde siyah lekelenmeler oluşturmuştur (Resim 9).
- Çatıda iki kubbe arasında oluşan yatay dere, çörtlenler ile tahliye edilmeye çalışılsa da yeterli olmamıştır.
- Güneydeki çörtenden akan su, duvar yüzeyinde bozulmalara neden olmuştur.
- Kuzeybatı tarafındaki istinat duvarında yer yer yosunlar görülmektedir.
- Minare küpü, alt simidi ve şerefe altındaki taş yüzeyinde siyah lekeler oluşmuştur (Resim 10).
- Cepheelerde üst sıra dışlık pencerelerin alt sövelerinde suya bağlı siyah

lekelenmeler oluşmuştur (Resim 9,10, 11).

- 1964-1969 restorasyonundan sonra, caminin mihrap kısmı, orijinalliği bozularak dışarıya doğru çıkartılmıştır. Bu çıkıntının üzeri kurşun, bir saçakla örtülmüştür. Sonraki yıllarda ibadet mekânının olduğu kısmın tamamına 19 cm kalınlığında 120 cm yüksekliğinde bir set duvarı eklenmiştir. Ancak zemindeki nem, bu setin bitim hizasından sonra tekrar kusmuştur (Resim 11).
- Çatının kurşun kaplamaları yer yer bozulmaya başlamıştır.
- Cami dış cephesinde ve iç mekânda nem etkisiyle çiçeklenmeler oluşmuştur. Bu durum, sıva yüzeyinin pul pul dökülmesine sebep olmaktadır.
- Giriş aksındaki betonarme gerginin beton kısmı sıyrıldığından içteki donatı açığa çıkmış ve korozyona uğramaya başlamıştır. Güneybatıdaki betonarme gergi de üzengi taşıyı patlatmıştır (Resim 6).
- Yapının güneybatı cephesinde, yapıya bitişik vaziyette bir incir ağacı, kuzeydoğu cephesindeki pencere sövesinde bitki çıkmıştır (Resim 10).
- Giriş kapısının önüne rüzgâr geçişini önlemek amacıyla branda germek için çimento harçla metal aparat tutturulmuştur (Resim 8).
- Yapının güneydoğu cephesinin sol tarafındaki duvarına çeşitli isimlerin kazındığı görülmektedir.

6. SONUÇ

Erken Osmanlı mimarisinin önemli örneklerinden olan ters T planlı camilerin genel mimari özellikleri irdelendiğinde, orta eksende kubbeli mekânın her iki yanında kare mekânlar ve orta eksenin mihraba doğru devam eden ibadet mekânı olduğu bilinmektedir. Edirne Beylerbeyi Camii, genel tipolojinin içine girmekle beraber, orta eksenindeki kubbeli mekândan sonra güneye doğru yatay dikdörtgen olarak uzayan mekân ve bu mekâna eklenen dilimli kubbeye sahip mihrap kısmıyla diğer örneklerden farklılaşmaktadır. Dilimli kubbe, yarım yıldız tonozlar, mukarnaslar, vitraylar, silmeler ve

kirpi saçaklarla sade bir güzellik sunan yapı, plan tipolojisiyle de mimarlık tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

Mimarlık tarihi açısından büyük önem taşıyan bu yapının koruma sorunlarının ivedilikle çözülmesi gerekmektedir. Kemerlerin tepe noktasındaki çatlaklar, çatlak monitörüyle takip edilmeli, çatlakta herhangi bir ilerleme olup olmadığı tespit edilmelidir. Çatlakta ilerleme yoksa çatlak onarımına geçilebilir. Ancak çatlakta ilerleme varsa derhal müdahale edilmelidir. Yapıya ağır yük veren betonarme kubbeler yerine geleneksel teknikle, özgün malzemeyle yeniden kubbe yapılması önerilebilir, kubbe kasnağına güçlendirme yapılabilir. Zemin seviyesinde meydana gelen nem problemini engellemek için yapının etrafına drenaj sisteminin uygulanması, gerekirse temele su yalıtımı uygulanması, çatı ve saçak sisteminde su taşmasının önlenmesi için doğru detay çözümü, çörtlenlere zincir takılması, pencerelerin profillerinde ve minarede su birikmesini önlemek için yatay doğrultulu yüzeylere uygun eğimin verilmesi, istinat ve cami duvarındaki biyolojik oluşumların, lekelenmelerin ve çiçeklenmenin temizlenmesi, çatı kaplamalarından bozulanların yenilenmesi, revak aralarındaki gergilerin ahşap olanlarla değiştirilmesi, sonradan takılan metal aparatların sökülmesi gerekmektedir.

Bu önlemlerin alınmaması, yapı üzerinde daha yoğun bozulmalara neden olacaktır. Bozulma derecesinin artması durumunda da yapılacak uygulamalar daha derin müdahaleler içerecektir. Carta Del Restauro (1931) Madde 1'in de desteklediği gibi koruma ilkelerinde temel hedef, anıtların düzenli bakımlarının yapılarak bozulmaların meydana gelmesini önlemek olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, T. 2013. Tabhaneli Camilerin Tipolojisi Üzerine Bir Deneme. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi. 28, 303-326.
- Arseven, E. C. 1965. Türk Sanatı Tarihi: Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyinî

- Sanatlar. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 275-276.
- Aslanapa, O. 2004. Osmanlı Devri Mimarisi. İnkılap Kitabevi, İstanbul, 71-73.
- Aslanapa, O. 1949. Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul, 91 – 92.
- Aslanapa, O. 1998. Erken Osmanlı Dönemi Edirne Eserleri. Kültür Sanat Dergisi. Edirne Özel Sayısı (39), 24-31.
- Ayverdi, E. H. 1989. Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murat Devri. 2. baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 377-381.
- Bayrak, M. O. 1994. Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu. Remzi Kitabevi, İstanbul, 182-183.
- Budak, A. 2016. İmarat Kavramı Üzerinden Erken Osmanlı Ters T Planlı Zaviyeleri İle Aşhanelerin Lişkisi: Osmanlı Aşhanelerinin Kökenine Dair Düşünceler. METU JFA, 1, 21-36.
- Cantay, G. 2002. Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 37.
- Dündar A. 2010. Edirne Şehri ve Tarihi Eserleri (1918 yılına ait bir haritaya göre) Dini Araştırmalar. Mayıs-Ağustos 2007, 28, 119-140.
- Edirne Belediyesi Arşivi, 2011.
- Eriş, M., Küçük, C., Tuna, K., Yetiş, K., Mülayım, S., Çobaoğlu, A., Özcan İ., Kazancıgil, R. 2013. Sâlnâmelere Göre İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı. Edirne İl Valiliği Kültür Yayınları, Edirne, 88.
- Eyice, S. 1992. Beylerbeyi Cami ve Külliyesi. TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 6. Cilt, İstanbul, 74.
- Kazancıgil, R. 1999. Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi, Edirne Valiliği Yayınları, Edirne, 33-162.
- Kuban, D. 2007. Osmanlı Mimarisi, YEM Yayını, İstanbul, 117-119.
- Meriç, M. R. 1963. Edirne’nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında, Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri. Berksoy Matbaası, İstanbul, 439-536.
- Osman, R. 1999. Edirne Evkaf-I İslamiyye Tarihi - Camiler ve Mescitler. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 101-103.
- Tuğrul, M. ve Kazancıgil, R. 2000. Edirne’de Osmanlı Döneminden 2000 Yılına Kalan Mimari Eserler Albümü, Edirne Valiliği Yayını, İstanbul.